

NAGY LAJOS TŰZÉRSÉGE.

Ámbár tüzérségünk multjával sok kisebb-nagyobb dolgot foglalkozott, összefoglaló teljes monografiát sokáig senki sem írt róla. Pedig anyag volna hozzá, mert számtalan adat jelent meg a különböző folyóiratok és önálló munkák hasábjain, melyek legjobb összefoglalását eddig Iványi Béla munkájában látjuk.¹

Iványi említett — nagyértékű — művében a magyar tüzérség keletkezésének idejét *Zsigmond* uralkodására, származási helyét pedig *Németországba* vezeti vissza. Ezzel az állításával nem érthetek mindenben egyet. Igaz, hogy *Zsigmond* előtt a tüzerek között magyar embert még nem találtam, azonban eddigi kutatásaim éppen arról győztek meg, hogy középkori véderőnk első ágyúi dalmáciai, tehát valószínűleg *olasz* eredetűek voltak és még *Nagy Lajos* utolsó velencei háborújában (1378—81) kerültek először használatba. Ebben a háborúban nem találok ugyan nyomát annak, hogy *Nagy Lajos* felsőolaszországi serege ágyúkat használt volna, azonban a dalmáciai harctéren legalább egy tucat ágyú szerepléséről szereztem tudomást.

Nagy Lajos az 1358-i zárai békében kiterjesztette uralmát Dalmáciában Raguzára is. A békekötés után a király külön kiváltságlevélben határozta meg Raguzai jogait és kötelességeit. Ennek következtében Raguzai köteles volt pl. a magyar király lobogóját használni és háborúban a magyar véderő keretében szolgálni. Raguzai fegyveres ereje ezentúl, hosszú időn át, tényleg a magyar király rendelkezésére állott. A raguzai levéltárban, sok más hadtörténelmi szempontból érdekes emléken kívül, arra is van adat, hogy Raguzai 1378-ban pl. ágyút öntetett és lőport tartott.

Mivel pedig az ágyú azé, akinek a zászlaja alatt elsütik, a Nagy Lajos zászlaja alatt harcoló raguzaiak ágyúit — ha tágabb értelemben véve is — végeredményben Nagy Lajos tüzérségének kell tekintenem.

Ezek előrebocsátása után legyen szabad rátérnem a raguzai adatokra.

¹ Hadtörténelmi Közlemények XXVII—XXVIII. évf.

A lőporkészítés első nyomaival Raguzában 1378 augusztus 5-én találkozunk, amikor a raguzai tanács elhatározta, hogy bárkát (azaz vitorlás hajót) küld salétromért.² A salétromra Raguzának nyilván lőporkészítés végett lehetett szüksége. E határozat végrehajtására két héttel később a tanács, augusztus 19-én, Nixa de Comonothnat el is küldte Apuliába egy bárkával, hogy ott salétromot vásároljon.³

A raguzai tanács 1378 augusztus 22-én elhatározta, hogy a bosnyák királynak *egy ágyút* ajándékoz, melyet a város költségén Priboe Ratchus fog majd elkészíteni.⁴

Két nappal később — augusztus 24-én — a tanács a rendelkezésére álló kész ágyúk használatára vonatkozólag intézkedik.⁵ Ekkor elrendeli, hogy a kapitányok ágyúval lövessenek, ha ellenséges (azaz velencei) gálya jön a város elé. A városnak ekkor a parton *hét őrsége* volt egy-egy kapitány parancsnoksága alatt; *mindegyik őrségnek volt ágyúja*. Az útasítás szerint a kapitányok akkor ágyúztassanak, ha az ellenséges hajó az őrségük, azaz hadállásuk előtt halad el és akkor is lövessenek, ha az ellenséges hajó kezdi el az ágyúzást.⁶

A városnak ekkor már *nélkülözhető ágyúi* is voltak. A raguzai tanács 1378 október 19-én Doria Luciánnak, a génuai hajóhad főkapitányának, *két ágyút* ajándékozott. A tanács ülésében először csak arra szavaztak, hogy átengedik az ágyúkat; azután megszavazták, hogy oda is ajándékozzák azokat.⁷

Abban az időben az egyik gályán valami *lőpor-katasztrófa* is történt. A lőpor meggyulladt és a tüztől a hajó szállítmányából valami szövetekben is kár esett. A kárvallottak erre a raguzai tanácstól kérték káruk megtérítését, mire a tanács 1379 október 31-én megszavazta a kártérítést azokért a szövetekért, melyek a gályán a lőpor meggyulladására következtek.⁸

A raguzai tanács 1378 december 1-i határozatából arról értesülünk, hogy Stagniban, mely Raguzához tartozéka volt, Marculinus de Gex parancsnoksága alatt *ágyúk* is voltak.⁹

Az ágyúzásról 1378 december 22-én ismét intézkednek. A tanács elrendelte, hogy a rektor és a két kapitány enge-

² Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridianorum 28. köt., 155. l.

³ U. o. 158. l.

⁴ U. o. 165. l.

⁵ U. o.

⁶ U. o. 166. l.

⁷ U. o. 173. l. — *Gelcich I.*, Raguzai oklevéltár, 700. l.

⁸ Mon. sp. hist. Slav. Mer. 28. köt., 175. l.

⁹ U. o. 181. l.

delme nélkül nem szabad másra löni, csak az ellenségre. Aki pedig a parancsnokok közül ez ellen az útasítás ellen vét, 5 perper bírságot fog fizetni.¹⁰ Ez az intézkedés tehát megátolta a lövőgyakorlatokat.

A velencei háború folyamán, úgy látszik, Raguza ágyú-készlete kevésnek bizonyult, mert 1379 február 9-én a tanács intézkedik, hogy *ágyúkat készítsenek* és az ágyúöntés költségeire 115 perpert utaltat ki a sópénzből.¹¹

Adatunk van arra is, hogy Raguza 1379 február 28-án a bosnyák királynak löport ajándékozott.¹²

A bosnyák Balsai Balsa Raguzától ágyút kért. A város tanácsa azonban 1379 április 18-án nem látta kívánatosnak, hogy Balsának ágyúja legyen és a kérést nem teljesítette.¹³

Hat nappal később (1379 április 24.) a tanács tagjai elhatározták, hogy a bosnyák királynak tíz font löport adnak.¹⁴

Nagy Lajos tüzéségéhez mindössze ennyi adatot szolgáltat a raguzai levéltár nyomtatásban megjelent anyaga. A többi dalmáciai levéltár anyagából ebből az időből ágyúkra vonatkozólag még nem találtam adatot. Az itt közölt adatokból azonban máris kétségtelen, hogy Nagy Lajos véderejében — legalább Dalmácia területén — már szerepeltek az ágyúk.

Az ágyúkat nálunk ekkor még csak *állóharcban* használhatták; legalább nincs nyoma annak, hogy mozgóharcban is alkalmazták volna őket. Hatásuk is inkább csak erkölcsi lehetett, mert a lövésbe a tüzerek sem igen tanulhattak bele ott, ahol ágyúval csak az ellenségre volt szabad tüzelni.

Az ágyúöntés főhelye az elmondottak alapján — úgy látszik — Raguza lehetett és Priboe Ratchus ágyúöntő is valószínűleg itt dolgozott.

Abból a körülményből pedig, hogy 1378-ban egyszerre aránylag sok ágyút találunk Raguzában, arra kell következtetnem, hogy Raguza tüzéségi fegyverkezése és így ágyúöntése is még előbb, talán 1375 táján kezdődhetett. Ezen az alapon tehát *Nagy Lajos királyunk dalmáciai tüzéségének keletkezési idejét is hozzávetőleg 1375 tájára helyezhetjük.*

Dr. Miklósy Zoltán.

¹⁰ U. o. 184. l.

¹¹ U. o. 194. l.

¹² U. o. 197. l.

¹³ U. o. 207. l.

¹⁴ U. o. 209. l.